

L'ADMINISTRACIÓ DE JUSTÍCIA EN L'ÀMBIT LOCAL.¹ (FER LA FI D'EN BECAINA.² PETITA HISTÒRIA D'UN ASSASSÍ)

MONTSERRAT JIMÉNEZ SUREDA

A les deu del matí del 16 de març de 1829 es va notificar a Martí Plademunt que el dia següent se'l penjaria a la forca i que el seu cos seria esquarterat. Després, se'l portà a la capella de la presó. Tindria unes trenta-quatre hores per reflexionar.

Martí Plademunt havia nascut a Arenys de Munt el 12 de febrer de 1793.³ Era el segon fill legítim i natural d'Anton Plademunt i de Teresa Umbert. La seva germana gran es deia Maria Teresa Josepa, havia nascut tres anys abans, el 10 d'abril de 1790 i l'havia batejat el prevere i vicari de l'església de Sant Martí, Tomàs Colomer.⁴ Don Tomàs també va imposar les

¹ L'article de Gómez Fernández, Juan: «Morir en El Puerto. Dos ejecuciones con garrote (1844)», *Trocadero* 17 (2005), pàgs. 193-206, té una intencionalitat similar a la d'aquest. Al mateix respecte, és útil la bibliografia que Gómez adjunta.

² Recull, entre d'altres, el tradicional refrany Amades, Joan: *Refranyer català comentat*, Selecta, Barcelona, 1951, pàg. 133. Amades el suposa natural de Banyoles i executat el 21 de maig de 1829.

³ Segons consta a l'Arxiu Diocesà de Girona (d'ara endavant ADG): rotlle 85, B10-B11, 1787-1804, Arenys de Munt. L'any 1989, Josep Gibert es va atrevir a imaginar-lo amb els trets que la fantasia més elemental sol atribuir a les encarnacions humanes de la maldat. Així, com tots els pecats comesos, Martí Plademunt era terriblement lleig: «...un home cepat, barbanegrenc, d'ulls oberts i vius, amb tot l'aspecte simiesc». Les característiques morals també s'adiuen amb el que *havia* de ser un dolent d'aquesta mena: «esquerp», «omnipresent» i arbitrari. I la fi d'aquest esser sobrehumà és l'adiant: «percaçat com una salvatgina». La interessant, per atemporal, construcció del mite a Gibert, Josep: *Cançons de bandolers i lladres de camí ral*, Raima, Moià, 1989 (1948); la primera descripció, a la pàg. 209; els adjectius esparros, a la pàg. 210; i la darrera referència, a la pàg. 211.

⁴ Tots els plançons del matrimoni Plademunt Cadellans han estat localitzats a l'esmentat fons de l'ADG: rotlle 85, B10-B11, 1787-1804, Arenys de Munt.

aigües al petit Martí, que duia el nom del patró del poble potser com a un homenatge al seu padrí, un parent que es deia Martí Plademunt Cadellans. Per respectar l'alternança i honorar per igual els dos brancals familiars, la padrina de l'hereuet fou una parenta materna, una Caterina Umbert. Els padrins de la germana gran havien estat avi patern –Josep Plademunt– i àvia materna –Teresa Fàbrega–, però la mort de l'avi matern –Josep Umbert– estroncava l'altra tradicional aliança entre aquest i l'àvia paterna, de nom Maria Àngela Cadellans, també difunta.⁵

Com la resta de famílies del seu temps, els Plademunt Umbert escolliren tres noms per al seu primer fill mascle –Martí, Anton (com son pare) i Jeroni– i segons el que devia ser la pràctica d'Arenys –i de tants altres llocs– i tal com feren amb tots els seus fills, van portar-lo a cristianitzar el dia següent de deslliurar-lo la seva mare.

El menut arribava a una família humil. El seu pare i l'avi Plademunt eren bracers, i l'avi Umbert i el seu pare (un Josep Umbert *senior*), ja difunts, també es guanyaven la vida anant a jornal a fer tota mena d'obra. Aviat, el sou del seu pare hagué de mantenir quatre boques més: el 12 de juliol de 1796 va néixer Miquel Josep Anton; el 19 de juny de 1798 va venir al món una nena que portava un nom idèntic al de la primogènita, Maria Teresa Josepa; el 10 d'octubre de 1801 la senyora de Plademunt infantava una Antònia Maria Josepa; i, l'any 1804 el darrer fruit del matrimoni rebia el nom de Francesc.

Durant el segle XVIII, Arenys de Munt era una vila que campava a recer de la prosperitat d'Arenys de Mar.⁶ Tant la família paterna com la materna de Martí Plademunt eren del poble en què semblava basar-se el

⁵ Josep Umbert, fill de Josep Umbert i de Caterina Lluell, havia finat el 17 de juny de 1780 l'edat de cinquanta anys. La malaltia que tenia no permeté sagramentar-lo. Se l'enterrà l'endemà amb una caritat de quatre lliures per a cada prevere que assistís als oficis previnguts i set sous a l'ecònom pels seus drets. Els honors se li feren el 2 de juliol de 1781. ADG: rotlle 89, 06, Arenys de Munt. Maria Àngela Cadellans, al seu torn, havia mort el 26 de març de 1769, als quaranta-dos anys. Era filla d'Antoni Cadellans i de Maria Pera, ambdós d'Arenys de Munt, i fou portada al cementiri el dia següent, després de dos oficis d'enterrament amb atxes a cada un i amb deu sous per a cada resident, absoluta i seqüela, dos sous al capellà i set lliures amb sis sous pels drets testamentaris que obraven en poder del rector. ADG: rotlle 89, 06, Arenys de Munt.

⁶ Una panoràmica a Forn i Salvà, Francesc: *Petita història d'Arenys de Munt. Una visió global i prospera sobre les fonts de la nostra memòria històrica*, El Setciències, Arenys de Munt, 1999, pàgs. 81-106.

seu cognom. Avis paterns, materns i pares. Tots eren d'Arenys de Munt i allí havien tingut la seva descendència, batejada sense excepció a la parròquia de Sant Martí. Dins els mateixos quatre murs del temple, el prevere i vicari Narcís Massot havia maridat Anton Plademunt i Teresa Umbert el 18 de gener de 1789, amb llicència del vicari general Veray, per paraules de present, seguint el ritus de l'església catòlica i sota la mirada de dos testimonis, també d'Arenys: Josep Colomer, sabater, i Joan Badia, bracer.⁷

Arribat a l'edat adulta, però, Martí se'n va anar d'Arenys. L'11 de febrer de 1826 compareixia davant el rector de l'església parroquial de Sant Pere d'Osor disposat a casar-se amb la donzella Maria Noguera.⁸ La noia era filla de Jaume Noguera i de Peronella Buscà, ambdós vius i residents a Osor, on el senyor Noguera feia de ferrer. Era un gran canvi per al jove Plademunt. Del bisbat de Girona al de Vic. De la marina de la Selva a la vall estreta, boscosa i regada per la confluència de les riberes de l'Osor i el Noguerola on s'encabia el petit nucli habitat i les nombroses masies que dotaven de parroquians Sant Pere d'Osor i Santa Creu d'Horta –i, abans, també Sant Miquel de Maifré. Osor estava mal connectat entre Anglès i Sant Hilari Sacalm en el segle XVIII. Aquesta incomunicació de les Guilleries havia propiciat en el segle XVII una sèrie dramàtica de processos per bruixeria, que va tenir com a conseqüència les següents víctimes: catorze dones de Viladrau, dues de Susqueda i d'altres a Savassona, Taradell i el Bruc.⁹ I, igualment, de tant en tant, certs personatges creien trobar una assegurança d'impunitat en aquella natura feréstega. Això no obstant, aquell era un bon lloc per exercir l'ofici que Martí Plademunt reclamava, el de roder.

Osor era una vila de jornalers, parcers i llauradors segons es desprèn del padró municipal format per Pere Casamitjana el 6 de maig de 1818 en virtut de la comissió que li havia donat l'Ajuntament el 2 d'aquell mateix mes per fer un padró seguint una ordre de l'intendent.¹⁰ De cent tretze veïns declarats, tretze eren menestrals; dos, teixidors de lli; trenta-dos,

⁷ ADG: Rotlle 88, M4, 1720-1790, Arenys de Munt.

⁸ Arxiu parroquial d'Osor (en endavant APO): Matrimonis 1762-1856, fol. 187r.

⁹ Rams, Emili; Tarrés, Josep: *Les Guilleries*, Diputació de Girona-Caixa de Girona, Girona, 2001, pàg. 6.

¹⁰ Arxiu Històric Comarcal de Santa Coloma de Farners: Llibre d'actes municipals de la parròquia de Sant Pere d'Osor, 1816-1854, v 244, s. f.

jornalers; un, sabater; un, sastre; un, fuster; un, forner; un, barber; un moliner; un, ferrer (el sogre d'en Martí); divuit, llauradors; trenta-quatre, parcers; un tal Isidre Gausachs feia de majordom de Marià Benet i Soler; i l'altre gran personatge que hauria pogut donar llustre a la vila, el duc de Medinaceli, hi tenia una casa deshabitada, que feia companyia, en la seva roneguesa, a vint més.¹¹

Martí Plademunt es veia amb prou traça per tenir un ofici. I, aparentment, es trencava la cadena de jornalers trenada amb els treballs dels seus avantpassats. Només aparentment. A més, la de roder era una feina dura. Els roders eren els qui feien feixes de cèrcols –o rodells– per tancar en forma circular caps pensades per embolicar mercaderies renyides amb el metall, com ara les arengades –perquè el suc que desprenien tendia a rovellar-lo.¹² Integrant d'un ofici tradicional de les Guilleries, Martí Plademunt treballava de setembre a maig, ja que els estius es deixava reposar els arbres i, potser, com era costum de fer entre els seus companys de feina, va viure en una barraca al bosc mentre es va consagrar en aquell procés llarg que donava per resultat uns quatre cèrcols per dia.¹³

No era gaire bona tria per al sogre, ja que un ferrer rural solia fer qualsevol feina metal·lúrgica, des d'arranjar l'eix d'un carro fins a posar un pany a una porta o ferrar un cavall i un roder, encara que pogués concepatuar-se d'artesà, era antagònic amb la metal·lúrgia. Altrament, els roders tampoc no solien nedar en l'abundància.¹⁴ No constava com a ofici diferenciat en el padró de 1818 i tenint en compte una certa elasticitat terminològica, és possible que molts roders, si no tots, es conceptuessin i compartissin el fat dels jornalers i, potser, una mateixa vida penosa,

¹¹ El nombre global d'aveïnats no correspon amb el detall del seu desglossament en els còmputos de l'empadronador.

¹² Encara vers el 1920 es comptaven més de tres-cents roders a les Guilleries. Rams, Emili; Tarrés, Josep: *Les Guilleries*, Diputació de Girona-Caixa de Girona, Girona, 2001.

¹³ La descripció de l'ofici a Bruguera, Fèlix; Ramió, Narcís: «Els oficis tradicionals», *Osor*, Diputació de Girona-Caixa de Girona, Girona, 1997, pàgs 40-41.

¹⁴ Això no obstant, llur mercaderia es venia i s'apreciava en l'ambient dels intercanvis mercantils. Al fons patrimonial Moragas de l'Arxiu Històric de Tarragona hi ha tres documents relatius a la venda de rodells de fusta provinents dels ports de Blanes, Lloret i Malgrat a uns comerciants de Tarragona, entre 1824 i 1827. Arxiu Històric Comarcal de Santa Coloma de Farners: arxiu complementari, inventari de la col·lecció de documents solts i manuscrits, pàg. 6.

reflectida pel comentari del senyor Casamitjana retratant la situació de 1818: «*Los jornaleros que aquí ban notados la mayor parte del año son pobres mendigos porque no hallan q[u]e trabajar*». ¹⁵

Fos com fos, Martí Plademunt es casava amb la filla del ferrer. Conseqüents amb l'ofici del nouvingut i del pare de la núvia, els dos testimonis de l'enllaç foren un serrador, Josep Crous, i un altre roder, Josep Casacuberta, dos osonencs capaços de tolerar la competència del foraster. Abans de casar-los, mossèn Josep Mas havia fet les preceptives proclames. No s'havia descobert cap impediment; els pares ho consentien; el vicari general i oficial del bisbat de Vic, l'il·lustre Morros, també; i la parella, interrogada per separat, s'havia mostrat ferma. A Osor tothom sabia que el noi no tenia pare i que la seva mare, vídua, vivia a Arenys.

Nou mesos justos després d'haver contret el vincle, la dona de Martí tenia una nena, batejada Maria, com la seva mare, i Peronella Teresa com les dues àvies i com la senyora que li feia de padrina, una tal Peronella Noguera, muller de Jaume Noguera, un forner d'Osor, pertanyent, amb tota certesa, a la família política de Martí. ¹⁶ La criatura havia nascut el dinou de desembre de 1826 i l'havien batejat l'endemà. El rector Josep Mas la va inscriure com a filla de l'hostaler Martí Plademunt i tenint per padrí don Francesc Serra de Toronell, pertanyent a una família dels page-sos relativament més benestants de la contrada. ¹⁷ En apariència, a Martí, les coses li anaven prou bé. ¹⁸ El 1997, segurament basant-se en informacions orals, Fèlix Bruguera i Narcís Ramió situaven un habitatge seu en una casa boteruda, encara dempeus, del carrer Sarsanedes. ¹⁹

¹⁵ Arxiu Històric Comarcal de Santa Coloma de Farners: Llibre d'actes municipals de la parròquia de Sant Pere d'Osor, 1816-1854, v 244, s. f.

¹⁶ APO: Baptismes 1798-1851, fol. 121.

¹⁷ El 21 de març de 1781, un parent seu, Josep Serra de Toronell, de setanta anys d'edat, es va inhumar a Sant Pere d'Osor. L'enterrament el van oficiar cinc sacerdots auxiliats per un sagristà secular. El 24 d'abril del mateix any se li feren tres oficis d'honors amb vuit sacerdots i un sagristà secular. APO: Defuncions 1777-1856, fol. 16r.

¹⁸ No deixa de tenir un matís irònic que, a segons quina contrada, roder fos sinònim de bandoler i que els hostals tinguessin fama de poc recomanables en certa paremiologia popular.

¹⁹ Els dos autors suposaven aquest domicili com el bressol del Becaina. Bruguera, Fèlix; Ramió, Narcís: *Osor*, Diputació de Girona-Caixa de Girona, Girona, 1997, pàg. 21.

dies després –el 18– al cementiri de Sant Pere, a la part dreta de l'església darrere l'altar de Sant Josep.²⁰ Enmig de l'ensurt, els de casa seva satisfieren els drets funerals i li feren dir trenta oficis de tres preveres i mestre cadascun.

Gairebé un any després, va tocar al masover de l'anomenada Casina d'enfrontar-se amb el mal que l'assetjà la nit del 29 de desembre de 1827. Una altra vegada, el lladrocini com a causa; i, un altre cop, la cobdícia es cobrava, a més, la vida de l'estadant del domicili violat. Hilari Talladas tenia uns trenta anys quan l'enterraren –l'1 de gener de 1828– al fossar de Santa Creu d'Horta, sufragània de Sant Pere.²¹ Els veïns l'acomiadaren en un funeral. En aquesta ocasió, els osonencs no disposarien de gaires dies per esvaire els murmurs i dissipar pors i cabòries. El 14 de març d'aquell 1828 es va trobar el cadàver d'un desconegut a la porta de Can Quich. Sense enrenou, el sotstinent fiscal, Elies Navarro, va disposar que se l'enterrés eclesiàsticament al peu de l'escala que pujava al campanar de l'església de Sant Pere.²² Com si aquella presència hagués estat una premonició, el 30 de juny d'aquell 1828 el que podia haver estat una temptativa frustrada es va acabar de concretar en un assalt al mas Quich. L'ànsia per espoliar-lo va provocar una víctima: Anton Pidemunt, el masover de quaranta-nou anys que el guardava. Embolcallat amb tres oficis funerals, l'alcalde va manar el seu enterrament sota l'escala que pujava al campanar darrere l'altar dels Dolors de l'església de Sant Pere.²³

Aquella era una situació indesitjable. Tot i diverses situacions excepcionals que viuria la localitat,²⁴ les morts a Osor es volien produïdes per causes naturals. Les autoritats no estaven disposades a consentir que es torbés així la pau de la contrada. Es va identificar l'agressor en un tal

²⁰ APO: Defuncions 1777-1856, fol. 120.

²¹ APO: Defuncions 1777-1856, fol. 121r.

²² APO: Defuncions 1777-1856, fol. 121r.

²³ APO: Defuncions 1777-1856, fol. 122.

²⁴ El seu emplaçament geogràfic facilitaria a Osor la incidència de la Guerra de Successió, com, anys a venir, de les carlinades. Altrament, per la mateixa raó, les Guèlles eren una zona afectada pel bandolerisme i, en el XIX, ho foren també per les partides de trabucaires. Els esmentats Bruguera i Ramió han considerat Plademunt el trabucaire més destacat d'aquella centúria. Bruguera, Fèlix; Ramió, Narcís: *Osor*, Diputació de Girona-Caixa de Girona, Girona, 1997, pàg. 21.

Becaina o Vacaire²⁵ i es van oferir cinc-cents duros a qui el pogués atrapar i entregar.²⁶ En una societat carencial, aquella era una suma fabulosa. Amb el cap posat a preu, l'assassí no tardaria a caure. Alguns autors posteriors l'han suposat amagat pels cims de Sant Gregori en el moment de ser pres.²⁷

Abans que ell, també havien pagat les seves malvestats altres assassins.²⁸ Els ciutadans més conscients encara devien recordar-se dels casos espantosos de Miquel Presas, que occí el doctor Aloma el 10 d'octubre de 1816 i a qui es donà garrot el 18 de gener de 1817; de Pere Alguer, àlies *Rabassa*, un home del poble de Ribes, corregiment de Puigcerdà, que treballava de mosso al mas Sayol de Vilallonga de Vic, que, en un rampell d'airada cobdícia, va degollar l'amo i que, el 25 de juny de 1818, va ser

²⁵ La transmissió oral del mite va contribuir a fixar-ne el motiu amb un sentiment de seguretat que no tenien els seus mateixos contemporanis. Així, Maruja Arnau i Guerola suposa que se li deia en Becaina «pel fet que tenia per contrasenya 'la son'», idea que recull també una de les cançons que li fou afòluliva. Arnau i Guerola, Maruja: «Osor, llegenda i tipisme», *Revista de Girona*, 52 (1970), pàgs. 55-60; la cita, a la pàg. 57.

²⁶ La dualitat de malnoms a la "Sentència de horca y descuartizamiento contra Martín Pla de Munt, alias lo Bacaire o Bacaine, executada el dia 17 de marzo de 1829" que es troba en l'Arxiu Municipal de Girona (endavant AMG): XXV. 1 Temàtica alfabètica, Lligall 5, Llettra F, Vària.

²⁷ Bruguera, Fèlix; Ramió, Narcís: *Osor*, Diputació de Girona-Caixa de Girona, Girona, 1997, pàg. 21. Els mateixos autors coincideixen amb el folklore que aquest bandoler ha generat en afirmar que les seves accions van començar als masos Baier i Mata (on hauria robat unes mules). El mas Baier de la família Llavari i el mas Mata de la família del mateix nom eren dues de les cases pairals de més importància de la vall d'Osor des de l'època medieval.

²⁸ Des de diferents òptiques i plantejaments, es troben anàlisis genèriques del fenomen bandoler a, entre d'altres: ALCOBERRO, Agustí. *Pirates i bandolers als segles XVI i XVII*. Barcelona: Barcanova, 1991; ARAGON, Henry. *Les trabucayres ou les bandits du Roussillon. Le plus grand procès du XIXe siècle à Perpignan*. Perpinyà: Imp. Barrière et cie., 1925; D. a.: "El bandolerisme", *L'Avenç* 82 (maig de 1985), pàgs. 28-58; FUSTER, Joan. *El bandolerisme català. La llegenda*. Barcelona: Aymà, 1963; LLADONOSA, Josep. *El bandolerisme a la Catalunya occidental. 1473-1616*. Barcelona: Rafel Dalmau, 1972; MONTORIL, Miquel. *De la delinqüència d'avui al bandolerisme d'ahir*. Vic: Eumo, 1988; REGLÀ, Joan. *El bandolerisme català. La història*. Barcelona: Aymà, 1962; REGLÀ, Joan. *El bandolerisme català del Barroc*. Barcelona: Ed. 62, 1966; REGLÀ, Joan. *Bandolers, pirates i hugonots a la Catalunya del segle XVI*. Barcelona: Selecta, 1969; SALES, Núria. *Senyors, bandolers, miquelets i botiflers. Estudi sobre la Catalunya dels segles XVI al XVIII*. Barcelona: Empúries, 1984; TORRES, Xavier. *Nyerros i cadells. Bàndols i bandolerisme a la Catalunya moderna, 1590-1640*. Barcelona: Quaderns Crema, 1993; TRIBÓ, Gemma. *Perot Rocaguinarda, bandoler del segle XVII*. Barcelona: Graó, 1984. Més particularitzats resulten els estudis d'ESPUNYES, Josep. *Trabucs i pedrenyals. Aproximació al bandolerisme de l'Alt Urgell*. Tremp: Garsineu, 2002, o FERRANDO, Antoni. *Cròniques bandoleres de Sant Llorenç del Munt. El camí ral de Barcelona a Manresa*. Barcelona: Abadia de Montserrat, 1988.

castigat amb la forca i l'exposició de la mà dreta i el cap a les immediacions del mas on havia fet la seva malifeta; de Josep Soler, Narcís Pagès i Joan Carbó, penjats i esquarterats després, com ho seria el *Becaina*, el 6 de maig de 1819, per haver cremat viu el vell capellà de Fitor; i del tinent coronel Francesc Oriol, que deixà la vida mitjançant el garrot vil acusat de ser cap de facciosos el 28 de gener de 1822.²⁹

El 15 de març de 1829, el governador de Girona, el general Josep Carratalà, va expedir un ofici ordenant que es construís una forca destinada a Plademunt.³⁰ Els historiadors del dret coincideixen a afirmar que el codi penal de 1822, reflectint unes idees que els estudiosos del segle XVIII solen identificar amb Cèsar Beccaria, era més confiat en la natura humana, que introduïa més suavitat en la commutació de penes, rebaixes penals, rehabilitacions mitjançant el penediment i l'esmena, clàusules de retenció i indemnitzacions als processats innocents. Al *Becaina*, però, se li aplicà l'usual pena de forca i esquarterament prevista per als saltejadors de camins. Els seus crims eren la confirmació d'una opinió pública que creia que la lenitat feia augmentar les malifetes dels delinqüents i demanava una mica més de mà dura.

Tot Catalunya pagaria per la mort de Martí Plademunt. S'havia de subvenir a la recompensa destinada als seus captors i aquesta despesa s'havia de sumar a la generada pel funcionari de justícia encarregat de pragmatitzar la sentència de mort.³¹ Ambdues càrregues solien sumar-se al compte

²⁹ La notícia d'aquestes morts en l'AMG: XXV. 1 Temàtica alfabètica, Lligall 5, Llettra F, Vària. El garrot vil es diferenciava de les dues altres modalitats d'agarrotar: el garrot ordinari i el garrot noble. En el vil, el reu anava al cadafalc en una cavalleria menor o arrossegat i amb un caputxó no subjecte; en l'ordinari, en cavalleria major i amb el caputxó enganxat a la túnica; i en el noble, amb una cavalleria major ensellada i amb una gualdrapa negra. L'instrument sempre era el mateix. Per a un major detall dels centenars de sentenciats a la ciutat de Girona entre 1654 i 1868 podeu consultar *Origen y vicisitudes de la confradía de la Purísima sangre de Nuestro Señor Jesucristo*, escrits per Josep Mollera, conservats a l'ADG i base del llibre de Rahola, Carles: *La pena de mort a Girona*, Rafel Dalmau, Barcelona, 1975 (1934).

³⁰ Els detalls de la logística de l'execució que segueixen s'han extret de l'AMG: I. 1. 1. Manuals d'acords, n. 435, any 1829, acord municipal pres a Girona el 15 de març de 1829, fols. 32r-33; i de l'AMG: XXV. 1 Temàtica alfabètica, Lligall 5, Llettra F, Vària.

³¹ Aquesta quantitat solia basar-se, a la ciutat de Girona, en una carta datada el 3 de juliol de 1725 que l'aleshores governador dirigí als regidors de l'Ajuntament indicant el sou que podia cobrar el botxí. AMG: I. 1. 1. Manuals d'acords, n. 331, any 1725, fol. 213.

dels propis municipals³² i els satisfien a prorrata els pobles del Principat, aglutinats per corregiments, en el temps de liquidació de les despeses que generava el manteniment dels presos. Al corregiment gironí tocava pagar cent dels cinc-cents duros de la recompensa i cinc-cents deu rals de billó que eren els corresponents al salari del botxí —un sou elevat corresponent a una tasca gens cobejada. Total, dos mil cinc-cents deu rals de billó equivalents a cent vint-i-cinc duros i mig repartits en la manera en què l'apèndix afegit a aquest article indica. De bell antuvi, el consistori de la ciutat de Girona, on s'havia traslladat el reu, avançaria la suma.

Hi havia encara una altra dificultat que s'havia de superar. De vegades, els sentiments cristians impedien la cooperació gustosa en la tasca de donar mort a un consemblant.³³ Així que, apel·lant a la ineluctabilitat de les ordres del governador dictades pel bé comú, els regidors de Girona³⁴ resolgueren cridar els tres mestres d'obres de la ciutat i els promots dels gremis de paletes, fusters i ferrers. Els tres primers haurien d'apromptar la fusta, els claus i el que calgués per construir una forca sobre el baluard derruït que estava a l'esquerra de la sortida de la porta de Santa Maria o de França. Els segons, haurien de passar als mestres dels seus respectius gremis una ordre que els cités l'endemà, dia 16, a les vuit de la tarda a l'esmentat paratge. Hi haurien d'anar amb les eines pertinents per construir la forca i s'emfasitzava la concurrència reforçant l'argument amb una multa de vint-i-cinc sous i quinze dies de presó per als qui faltessin a la cita.

No calgué cap represàlia, ja que l'endemà tots hi comparegueren. La forca s'assemblava a les que es construïen a Barcelona. L'única diferència era que les forques capitalines disposaven de dues escales, una per al reu

³² A Girona, un acord municipal datat el 16 de març de 1720 prevenia que la manutenció dels botxins fos de càrrec dels propis. AMG: I. 1. 1. Manuals d'acords, n. 326, any 1720, fol. 111.

³³ Aquests sentiments dificultaven, de vegades, poder trobar una persona disposada a fer de botxí. El 1811 s'indultà a Girona un sentenciat a mort que es deia Rafel Sastre, natural de Roses, amb la condició de dedicar-se a aquesta feina, que començà a exercir el mateix dia de l'indult. ADG: full intítulat «*La real cofradía de la Purísima Sangre de Nuestro Señor Jesucristo, según real privilegio fechado en Barcelona los 24 de octubre de 1569, tiene la obligación, en cumplimiento de su principal instituto, de asistir a los sentenciados a muerte desde que se ponen en capilla hasta darles sepultura*».

³⁴ Francesc de Ciurana, Ramon de Manresa, Francesc Batlle, Josep Antoni de Ferrer, Josep Roger i Roger, Francesc Pérez, Salvador Suñer, Narcís Germen, Antoni Peres, Josep Perramon i Ignasi Gaubert.

i una altra per al mossèn que l'ajudava a passar el tràngol. I la destinada a Martí Plademunt només en tenia una, de sis pams d'amplada, suficient perquè el capellà i el penitent la pugessin plegats.

Dotze pams a l'esquerra del cadafalc, els operaris havien aixecat una tarima quadrada de dotze pams cada costat, sostinguda per bancs de paleta d'una alçada de vuit pams. A cada cantonada hi havia un pal llarg clavat a terra que ascendia vuit pams més sobre aquella bastida. En cada pal hi havia un ganxo de ferro. En total, la forca era llarga, de vint-i-dos pams, i l'amplada era geomètricament concomitant. Per afrontar el seu amarg final, el *Becaina* hauria de pujar vint esgraons. L'alçada d'aquelles baluernes n'assegurava la correcta visibilitat i, per tant, l'útil aplicació de la pedagogia de la por que s'escenificaria el dia següent.

L'executor públic va arribar puntualment a la ciutat del Ter. Havia sortit de Barcelona, on residia, el 13 de març i hi tornaria un cop acomplerta la sentència, havent cobrat quaranta rals de billó diaris en concepte de dietes –la seva estada costà als propis un total de dos-cents vuitanta rals de billó–. En arribar a Girona, el governador li havia disposat hospedatge a la presó, on feia els àpats i on reposava fins que arribés el moment. Un cop instal·lat, l'home va cridar els prohoms del gremi de soguers i, compareguts que foren, els demanà un bon dogal, afegint que, si li donaven cinc duros i un parell d'espardenyas, els excusava de la demanda, ja que ell en tenia un de fiable. Com era d'esperar, els agremiats pagaren en metàl·lic i en espècie. Acomplerta la primera part d'aquella mena de convenció, el botxí va citar els prohoms del gremi d'elois. Un cop davant la seva presència, els va sotmetre a un procés similar, requerint que li portessin ganivets, garfis i una gàbia de ferro, i va concloure que, si es volien excusar de fer els ganivets i el tallant, li havien de donar tres duros i ell utilitzaria els que ja portava. Ara bé, va rematar, si volien estalviar-se la quantitat estipulada, li havien de fabricar uns ganivets que, després, ell s'enduria perquè li corresponien d'ofici. Per acabar de convèncer-los, els posà l'exemple del que s'escaigué en aquest darrer sentit a la ciutat de Tortosa, on havia anat a executar una sentència no feia gaire temps.

L'instrument del suplici de l'assassí va tenir una durada efímera. La forca havia quedat plantada entre les nou i dos quarts d'una de la nit del 16 de març de 1829. El mateix dia, el fiscal militar de la plaça, Pedro de la Muda, manifestà haver rebut del tresorer de propis i arbitris de l'Ajuntament de

Girona, Josep Torrella, dos-cents trenta rals de billó per pagar el botxí. I l'endemà, d'ofici, s'executà la sentència. Entre les nou i les deu del vespre del dia 17 de març, els mateixos que l'havien muntat, la desmuntaven. El fuster Ignasi Figueras va presentar una minuta de cinquanta-quatre lliures, dotze sous i onze diners; el ferrer Pere Cros va calcular els seus esforços en vint-i-una lliures, un sou i tres diners; i el paleta Benet Santigosa va cobrar onze lliures, un sou i cinc diners. En total, el tresorer Josep Torrella va amollar vuitanta-sis lliures, quinze sous i set diners –que feien 925 rals de billó amb vint-i-un maravedisos i escaig– als obrers encarregats d'ajustar la qüestió tècnica de la sentència del considerat fascinerós. La minuta incloïa construir, plantar i enderrocar la forca. Els cèntims es van treure del fons de propis i dels fons que el comú havia atresorat aquell any 1829. Només foren uns guanyats nets per al ferrer Cros. El fuster, a més del material i de les tragines que hagué d'invertir, s'havia ajudat d'uns tals Josep Esteva, Francesc Bonal i Pere Carrera, als quals va pagar dos jornals i mig a cada un, i d'un manobre incògnit, que va obtenir més que el seu ocasional patró –tres jornals i mig front els tres jornals amb què es declarava retribuït Ignasi Figueras–.

Menors foren els beneficis del paleta. Benet Santigosa, encarregat de fer la rampa del camí per a la forca, s'havia conformat amb un jornal i havia repartit la resta entre els operaris que l'ajudaren. Un quòndam que es deia Leopold Puig havia cobrat un altre jornal; un tal Josep Alsina havia rebut dos quartes parts de jornal; el manobre Josep Xeia havia obtingut una quantitat idèntica i tres manobres més que els auxiliaren durant dues nits de feina es van guanyar onze lliures, disset sous i sis diners repartits entre els tres. Les tres lliures, onze sous i sis diners que completaven el pressupost s'havien invertit en les onze atxes de vent que precisaren per enllumenar el lloc mentre treballaven. Carles Rahola sostingué que Martí Plademunt fou el darrer reu executat amb la reminiscència medievalitzant de l'esquarterament del cadàver a la ciutat de Girona.³⁵

El 1830, el llibre d'òbits d'Osor va tornar a enregistrar trenta-un morts per causes naturals. L'únic esment del «facinurós Baca_na» que es féu en el llibre d'actes d'aquest municipi era per ensendarar tretze canes i mitja de fusta grossa de pollancre i cinc dotzenes de llates de la mateixa qualitat que pertanyien al difunt i que romanien a casa d'un tal Josep

³⁵ Rahola, Carles: *La pena de mort a Girona*, Rafel Dalmau, Barcelona, 1975 (1934), vol. II, pàg. 8.

Prat, segrestades per ordre del fiscal Pere Oller.³⁶ Havent ordenat el governador de Vic, el 30 de novembre de 1829, el trasllat de la fusta a un altre indret -can Comte-, dos fusters de la vila, Manel Prat i Jaume Server, comparegueren a fer-ne inventari. Endavant en quedarien responsables el masover de can Comte, Salvador Roura, i, en última instància, l'amo, Josep Baier. Aquest, però, per evitar ulteriors plets, va voler que els fusters fessin una declaració jurada de la quantitat de fusta de la qual el feien curador. Així, el regidor de 1829, Jaume Bach, va manar un nou acanament del que, justificat per les mateixes persones ajudades pel serrador Josep Marjaneda en presència del nou regidor, Josep Quer, i del secretari Anton Llobera, que n'aixecava acta, va resultar que en *Becaina* deixava onze canes i mitja, tres pams i un quart de fusta de dotze pams, cinc dotzenes de llates, tretze pams de deu, nou pams de sis pams de llargària i una post de dotze que feia cinc quarts d'ampla.

I, amb aquest recompte, s'acabava per escrit, el 7 de desembre de 1829, en Martí Plademunt. Els habitants d'Osor, però, no oblidarien les angoixes. El *Becaina* perduraria en la memòria oral de certs habitants de les zones afectades per les seves malvestats. A més, el fet d'haver de pagar un total de dos mil cinc-cents rals -repartits el 24 de març següent- convertia la sentència en un afer col·lectiu. De Martí Plademunt se'n feren cançons que repetien com a cantarella unes malifetes acabades quan uns carboners el van agafar mentre dormia i el van lliurar a la justícia.³⁷ Poc menys d'un

³⁶ Arxiu Històric Comarcal de Santa Coloma de Farners: Llibre d'actes municipals de la parròquia de Sant Pere d'Osor, 1816-1854, v 244, s. f.

³⁷ Les cançons d'en *Becaina* es troben reproduïdes als programes de festa major d'Osor de 1999 i 2001. Arxiu Històric Comarcal de Santa Coloma de Farners: Col·lecció d'impresos, programes de festa major del terç d'Osor, 1981-2001, caixa 19, carpeta 2. Hom ha suposat que aquesta memòria va ser recollida per Sala i Salarich i Manel Milà i Fontanals (en el seu *Romancerillo catalán. Canciones tradicionales*, Álvaro Verdaguer, Barcelona, 1882). Sí que les transcriu Gibert, Josep: *Cançons de bandolers i lladres de camí ral*, Raima, Moià, 1989 (1948), pàgs. 213-219. Malgrat que en una d'elles es pengi dels seus llavis un "vull morir realista" (Gibert, pàg. 215), no sembla que Martí Plademunt tingués res a veure amb la passada guerra dels Malcontents. Més informació sobre aquesta darrera a Torras i Elías, Jaume, *La guerra de los agraviados*. Publicaciones de la Cátedra de Historia General de España, Barcelona, 1967. Un enfocament circumscrit a Clara, Josep, "El setge de Girona en la Guerra dels Malcontents", *Revista de Girona*, 91 (1980), pàgs. 67-73. Martí Plademunt, com d'altres de biografia equiparable, podria haver estat una font d'inspiració de "La cançó del lladre" i "L'hereu de la força" recollides per Joan Amades a *Les cent millors cançons populars*, Selecta, Barcelona, 1953 (1948), pàgs. 88-89 i 137-140 respectivament.

segle després, el pintor i escriptor olotí Marià Vayreda ajudaria a fixar-ne el tipus mític de bandit.³⁸

APÈNDIX

Quantitat de rals de billó pagats pels pobles del corregiment de Girona per l'ajusticiament de Martí Plademunt

POBLE	QUANTITAT DE RALS
Adri 6	Bàscara 8
Albons 16	Batet 8
el Mor 6	Begudà 7
el Vilar, sufragània de Terradelles 9	Bescanó 7
Aiguaviva 17	Bellcaire 17
Amer 16	Bell-lloc 6
Anglès 9	Biert 6
Les Encies 8	Blanes 19
Arbúcies 16	Bordils 13
Arenys de Mar 18	Briof 7
Arenys de Munt 18	Brunyola 9
l'Armentera 15	Borgonyà 8
Ossinyà 6	Calabuig 6
Begur 16	Caldes de Malavella 16
Banyoles 18	Calella 16
	Calonge 17

³⁸ En una de les seves novel·les més celebrades, l'Avi dels bandolers diu parlant del Becaina: "N'he vista petar molta, de gent, i de la bona: en Planademont, que era un brau; els Felips, el Sagal, en Llorenç de Beget, els Espinassos, i altres que feien tremolar la terra". Pàgines més endavant, un altre personatge, rebla, comentant la seva fi: "Seria la mateixa hora tonta (...) que féu caure al terrible Planademont en el parany igno/cent que es tramaren a l'hostal dels Plans, per juguesca, quatre fadrins mig borratxos", Vayreda, Marià: *La punyalada*, Proa, Barcelona, 2004 (1904); les citacions, a les pp. 54 i 154-155 respectivament. Aquesta referencial aura mítica reapareix en els seus *Records de la darrera carlinada* [Selecta, Barcelona, 1984 (1898)] quan descriu la composició i armament de l'esquadró de la sang amb l'esment "al trabuc pedrer del temps d'en Becaina", op., cit., pàg. 213.

L'ADMINISTRACIÓ DE JUSTÍCIA EN L'ÀMBIT LOCAL

Camallera 7	Fonolles 7
Campdorà 6	Fontanilles 9
Campllong 8	Fontclara 7
Canet d'Adri 14	Fontcoberta 7
Canet de Mar 18	Fornells 16
Canet de Verges 7	Franciac 7
Cartellà 7	Galliners 8
Casavells 7	Garrigoles 8
Cassà de la Selva 20	Gaserans 9
Cassà de Pelràs 6	Gàüses 9
Castanyet 6	Girona -
Castell d'Aro 14	Ginestar 6
Castell d'Empordà 7	Granollers de Rocacorba 6
Castellar de la Selva 6	Grions 6
Caulès de Vidreres 6	Gualta 16
Sallent 7	Hostalric 11
Colomers 9	Jafre 12
Constantins 7	Joanet 6
Cornellà 9	Joanetes 8
Corts 7	Juïnyà 6
Cruïlles 9	Juïà 9
Cogolls 6	la Barroca 6
Corçà 8	la Bisbal 20
Domeny 7	l'Escala 19
Esclanyà 7	l'Esparra 9
Espasens 6	la Mota 8
Esponellà 8	la Pera 9
Estanyol 13	la Pinya i els Balbs 9
Falgons 6	la Sala 6
Fellines 8	la Tallada 9
Fenals 9	les Serres 6
Fares 6	Llagostera 20
Fitor 7	Llambilles 14
Flaçà 9	Llampaies 9
Fogars 8	Llavià 9
Foixà 9	Llofriu 9

Llorà 9	Parròquia de Falgars d'en Bas 6
Lloret 17	Parròquia de Fonteta, terme de la
Madremanya 7	Bisbal 9
Malgrat 18	Parròquia de Sant Daniel 6
Merinyà 9	Parròquia de Sant Feliu de
Merlant 6	Pallerols 8
Martorell de la Selva 6	Pedrinyà 6
Massanes 7	Peralta 6
Maçanet de la Selva 16	Peratallada 8
Mata 6	Pineda 18
Matajudaica 8	Pins 6
Medinyà 9	Planes 8
la Miana 6	Porqueres 7
Miànegues 6	Púbol 6
Mieres 14	Pujarnol 6
Montcal i Montbó 9	Pujals dels Cavallers 6
Monells 9	Pujals dels Pagesos 7
Montfullà 7	Quart 8
Montjuïc 6	Reminyó 7
Mont-ras 9	Regencós 9
Montiró i Pelacalç 8	Riudarenes 19
Ollers 7	Riudellots de la Creu 8
Orfes 9	Riudellots de la Selva 19
Hortsavinyà 8	Rocacorba 6
Orriols 8	Romanyà de la Selva 9
Palafolls 16	Rupià 9
Palafrugell 19	Sacot 8
Palamós 15	Saldet 8
Palauborrell 6	Salles 6
Palau-sacosta 17	Salitja 8
Palau-sator 9	Celrà 16
Palol de Revardit 8	Salt 9
Palol d'Onyar 8	la Cellerà d'Anglès 9
Pals 19	Sant Andreu del Terri 6
Parets d'Empordà 6	Sant Andreu de Rabós 8
Parlavà 6	Sant Andreu Salou 9

L'ADMINISTRACIÓ DE JUSTÍCIA EN L'ÀMBIT LOCAL

Sant Aniol de Finestres 8	Sant Miquel de Campmajor 6
Sant Cebrià de Lladó 8	Sant Miquel de Cladells 6
Sant Cebrià de Vallalta 9	Sant Mori 9
Sant Cebrià dels Alls 8	Sant Pere de Riu 6
Sant Climent d'Amer 8	Sant Pere de les Preses 6
Sant Climent de Peralta 8	Sant Ponç de Fontajau 6
Sant Dalmai 9	Sant Pol de la Bisbal 8
Sant Daniel 6	Sant Pol de Mar 14
Sant Esteve d'en Bas 16	Sant Privat del Mallol i Puigpardines 16
Sant Esteve de Guialbes 7	Sant Sadurní 9
Sant Esteve de Llèmena 9	Sant Vicenç de Camós 9
Sant Feliu de Boada 9	Santa Cristina d'Aro 14
Sant Feliu de Buixalleu 9	Santa Coloma de Farners 18
Sant Feliu de Guíxols 20	Santa Eugènia 6
Sant Feliu de Pallerols 13	Santa Llogaia del Terri 9
Sant Gregori 9	Santa Maria de Camós 8
Sant Iscle d'Empordà 7	Santa Pau 15
Sant Iscle i Sant Miquel de Pineda 7	Santa Pellaia 8
Sant Iscle de Vallalta 6	Santa Seclina 6
Sant Jordi Desvalls 8	Sant Amanç 6
Sant Joan de Mollet 7	Centenys 6
Sant Joan de Palamós o Vall-llòbrega 17	Sarrià 9
Sant Joan les Fonts 9	Saus 9
Sant Julià de Boada 6	Serinyà 9
Sant Julià de Ramis 9	Serra 9
Sant Julià del Llor 6	Cervià 9
Sant Llorenç de les Arenes 6	Sils 8
Sant Marçal 6	Solius 8
Sant Martí de Campmajor 6	Sords 8
Sant Martí de Llèmena 7	Taialà 8
Sant Martí Sapresa 6	Terradelles 6
Sant Martí Vell 15	Tor 6
Sant Mateu de Montnegre 8	Tordera 19
Sant Medir 9	el Torn 6
	Torrent i Torrentí 8

MONTSERRAT JIMÉNEZ SUREDA

Torroella de Montgrí 20	Vilademuls 6
Tossa 14	Vilafreser 8
Valveralla 8	Vilamarí 6
Vallcanera 8	Vilanna 8
Vallmanya 6	Vila-robau 6
Veïnat de Sant Pere Cercada 6	Vila-roja 7
Veïnat de Santa Susanna 9	Vilavenut 7
Veïnat de Sobrànigues 6	Vilaür 8
Ventalló 6	Vilert 7
Ventajol 9	Vilopriu 7
Verges 18	Vilobí 8
Vidreres 13	Vulpellac 7
Vilablareix 9	Ultramort 8
Viladasens 8	Ullà 15
Viladamat 6	Ullastret 16
Viladamí 6	Usall 7

CANSÓ NOVA SE HA DICTADA DE UN HOME CONEGUT ANOMENAT BACAYNA.

Donarem gracies á Deu,
y á la Verge Soberana,
que nos donian esforços,
per cantar cosas graves,
Mal usá no pot durá,
la Justicia may se cansa.

Habia un home en lo mon,
que era home de gran fama,
que per sobre nom se deya,
lo facinerós Bacayna. Mal &c.

Y veureu claramen,
despres de molts probas,
lo modo de que se valgueren,
per pillar est d-linguent. Mal &c.

Las partidas dels Soldats,
per los camins se crusaban,
de guardas, y de Parrots,
tambe moos de la Escuadra. Mal &c.

Tots anaben per lo lladre,
anomenát Bacayna,
com era com un Tullet,
per los boscos se amagaba. Mal &c.

Quant ell surtia al camí,
lo primer que preguntaba,
si habeu vistos Parrots,
ó he mosos de la Escuadra. Mal &c.

Si mala raho li feyan,
per axó tambe los mataba,
luego deya als companys,
home mort ja may no parla. Mal &c.

En lo dia primer de Mars,
Arbucias en sa comarca,
tres Carboners animáts,
agfaren an Bacayna. Mal &c.

Y diuen que hsbian ofert
per agafar lo Bacayna
sioch cens duros han guanyát,
los que han portát an Bacayna. Mal &c.

Per poderlo pillar viu,
del company se asseguraren,
y un dels tres carboners,
li pegá uns punyalada. Mal &c.

Los altres dos carboners,
se agfaren ab an Bacayna,
y mentres lo estaban lligant,
lo deya molts parsulas. Mal &c.

Y també deya minyons dexaume está,
que es donaré molt or y plata,
ja no tens que replicar,
que no te valdrán parsulas. Mal &c.

La Justicia de Arbucias,
luego un propl enbiaren

al Senyor Governador,
que determinas la causa. Mal &c.

En Arbucias corran las veus,
y en tota la terra plana,
fan saber la novedat,
que han agafat an Bacayna. Mal &c.

Al dia quatre de Mars,
en Gerona lo entraren
lo portaren á la presó,
cadena al coll li posaren. Mal &c.

Y també grillons als peus,
y las mans enmanilladas,
Bacayna be has pagát,
las maldats que has fet fins ara. Mal &c.

Cuants Pagesos has robát,
en aquest peu de montanya,
molts traginers, y matxos,
y tambe marxans de capa. Mal &c.

Recordat del Molinér,
quant li robares lo matxo,
y lo matares en Auro,
que sis unsas li costaba. Mal &c.

Pagesos de Santa Creu,
y de tota la montanya,
los tenias oprimit,
que nols dexabas surtir de casa. Mal &c.

Ja está ab tranquilitat,
aquella ala de montanya,
ja transitan la gen
per los carrers, y plasas. Mal &c.

De Santa Coloma, y Amer,
y de tota la Vila de las Pisanas,
per baxar á la Marina
tota la gen tremolaba. Mal &c.

Homens que correu al mon,
als quals la superbia enganya
siau temerosos de Deu;
y de la Verge Soberana. Mal &c.

Preneu experiencia,
del desgraçat Bacayna,
no voigueu res de niugú,
que al robár luego se acaba. Mal &c.

Pares que teniu fills,
doneulos bona criansa,
com mana la lley de Deu
y la Iglesia Santa. Mal &c.

Demanam tota perdó á Deu,
que nos libre de tal lanac
y al suplici ha donát fi
lo facinerós Bacayna.

Mal usá no pot durá,
la Justicia may se cansa.

Fl.